

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ, ЩО ВТРАТИЛИ РОБОТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ В УКРАЇНІ

МОСКАЛЕНКО Олена В'ячеславівна, доктор юридичних наук, професор, декан факультету менеджменту, адміністрування та права Державного біотехнологічного університету

<https://orcid.org/0000-0002-0807-0519>

ГРОХОЛЬСЬКИЙ Вадим Петрович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, трудового і аграрного права Державного біотехнологічного університету

<https://orcid.org/0000-0002-4731-6489>

DOI 10.32782/EP.2022.2.29

Целью исследования является определение состояния нормативно-правовой базы Украины в области права на социальное обеспечение лиц, утративших работу в условиях военного времени. А также анализа изменений, которые были внесены, после введения военного положения.

Результатом исследования является оценка эффективности национального законодательства в области права социальной защиты работника в период временной безработицы, а также обзор новой системы исчисления социальных выплат в случае утраты работы в период военного времени.

Ключевые слова: военное положение, социальное обеспечение, заработная плата, трудовой стаж, страховой стаж, работник, работодатель.

Постановка проблеми

Російська агресія поширила негативний вплив на усі сфери життя в Україні. Органам державної влади з перших днів, після введення в дію режиму воєнного стану в країні, необхідно було вирішувати не тільки питання пов'язані з обороноздатністю України, а також паралельно створювати відповідні умови для захисту цивільного населення, які б могли дозволити продовжувати достойне існування у нових реаліях. Одним із важливіших напрямів серед іншого, було налагодження роботи механізму соціального захисту населення, який суттєво ускладнився в умовах ведення воєнних дій. Адаптувати

його до військових умов, було вкрай необхідно. Як наслідок потрібно було швидко вносити зміни в діюче законодавство. Верховна Рада України на час воєнного стану, відреагувала на це прийняттям до чинного законодавства зміни, які коригують порядок та умови отримання допомоги у разі безробіття. Посилені гарантії держави щодо захисту прав громадян на працю та реалізації їх прав на соціальний захист від безробіття. Законом України від 21 квітня 2022 року № 2220-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування сфер зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану» врегульовано питання щодо призначення і виплати допомоги по безробіттю в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Слід зазначити про те сформована думка в українській юридичній науці, щодо питань регулювання соціального захисту населення у умовах військово стану в комплексних дослідженнях практично не розглядалась. Тому автор залишає за собою право спиратися на аналіз діючого законодавства, роз'яснення офіційних органів влади, а також висловлювання експертно-аналітичного середовища.

Формулювання завдання

Мета дослідження полягає у аналізі положень діючого законодавства про соціальний захист населення в умовах воєнного стану, а також співвідношення вказаних норм із діючою нормативною базою, для подальшого вдосконалення регулювання соціально-трудова праввідносин в Україні.

Наукова новизна полягає у осмисленні та встановленні практичних підходів до змін у сучасному законодавстві про соціальний захист населення з урахуванням умов воєнного стану та подальшого розвитку соціально-трудова праввідносин в умовах виходу з нього.

Викладення основних положень

У зв'язку з началом військової агресії Російської Федерації на територію нашої держави, був застосований правовий режим військового стану передбачений статтею 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», визначений як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. [1]

Закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначає зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування,

підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб. [1]

Керівництво нашої держави, усвідомлюючи усі правові наслідки ситуації що скалась, прийняла ряд нормативно-правових актів які дозволили налагодити соціально-трудова відносини в умовах особливого правового режиму. Актуальнішими в сфері соціально-трудова відносин стали Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 року № 2136-IX [2] та Закон України від 21 квітня 2022 року № 2220-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування сфер зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану» [3].

Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 року № 2136-IX, визначив особливості проходження державної служби, служби в органах місцевого самоврядування, особливості трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні, а також осіб, які працюють за трудовим договором, укладеним з фізичними особами, у період дії воєнного стану. [2] Що докорінним образом змінило ситуації у сфері трудових відносин. Оскільки в країні, яка веде бойові дії, регулювання трудових відносин ускладнювались тим, що багато підприємств, установ та організацій, державних та установ органів місцевого самоврядування, а також громадяни, іноземці та особи без громадянства вимушені були евакуюватись у більш безпечні міста України, а деякі взагалі стали біженцями у країнах Європи. [4] Багато суб'єктів підприємницької діяльності призупинили або взагалі закрили свої бізнеси. А ті які продовжили свою діяльність вимушені були пристосовуватись до ситуації що скалась. Що суттєво підвищило рівень безробіття в Україні.

Прийняття Закону України від 21 квітня 2022 року № 2220-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування сфер зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану» [3] мало на меті врегулювати відносини у сфері зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану. Що саме і відбулось з прийняттям відповідного закону.

Але не дивлячись на те, що особливий правовий режим військового стану передбачає обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб, урахуванням положень діючої Конституції України, керівництво держави не зняло відповідальність за забезпечення регулювання соціально-трудової сфери відносин.

Згідно статті 46 Конституції України, громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі безробіття. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення.[4]

У вересні 2022 року відбулися докорінні зміни в обчисленні та нарахуванні виплати допомоги з безробіття. Багато громадян України за останній час втратили роботу та набули статусу безробітних, що змусило їх стати на облік до центру зайнятості та оформлювати відповідні виплати. Ті хто стоїть або збирається стати на облік, повинні знати, що з вересня набули чинності нові зміни щодо нарахування та виплати допомоги з безробіття. Правила отримання змінилися, оскільки кількість людей, які претендують на допомогу з боку держави, суттєво збільшилась.

Право на мінімальні виплати матимуть люди, які мають стаж до семи місяців. Якщо трудовий стаж працівника більший за півроку, то допомога становитиме 50% від середньої заробітної плати. У зв'язку з нововведеннями відсоткова ставка також

змінилася. Розмір допомоги тепер розраховуватиметься таким чином якщо страховий стаж: менший за ті роки — 50% від середньої заробітної плати; до шести років — 55% від середньої заробітної плати; від шести до 12 років - 60% від середньої заробітної плати; від 12 до 18 років - 65% від середньої заробітної плати; від 18 до 24 років - 70%; від 24 до 30 років - 75% від середньої заробітної плати; понад 30 років — 80% від середньої заробітної плати. Якщо страховий стаж більше десяти років, тобі надається допомога не менше 70% від середньої зарплати. [3]

Відсоткова ставка збільшується в тому випадку, якщо у тебе є великий трудовий стаж (понад 15 років) і ти жодного разу не отримував посібник. Відповідно до нових правил, термін отримання допомоги залежить від терміну стажу. Коли страховий стаж менше трьох років, ти отримуватимеш виплати протягом п'яти – шести місяців. Якщо страховий стаж від шести до 12 років, то виплачуватимуть допомогу сім місяців. На виплати упродовж восьми місяців можуть претендувати люди, які мають стаж від 12 до 18 років. Працівники з трудовим стажем від 18 до 24 років, то виплати здійснюються протягом дев'яти десяти місяців. Коли страховий стаж працівника становить від 24 до 30 років, виплати отримуються упродовж десяти – одинадцяти місяців, якщо стаж працівника 30 років або більше, то він має право на виплати протягом року. [3]

Введені у дію правила стосуються і порядку виплат. Допомога виплачуватимуть у повному розмірі людям, які отримали офіційний статус безробітного. Та тільки на певний час. Далі сума виплат зменшуватиметься. Так, кошти приходитимуть у повному обсязі лише перші три місяці. У наступні місяці сума зменшуватиметься на 30%.

Новий закон спростив процедуру оформлення виплат із безробіття. Зокрема, безробітний може отримувати допомогу, не відвідуючи центр зайнятості, якщо він має намір оформити статус безробітного будь-якими засобами комунікації. Внутрішньо переміщені особи, які не

мають документів, теж можуть оформити статус безробітного. Підставою оформлення та розрахунку суми виплат з безробіття у цьому випадку є інформація з реєстрів та баз даних органів виконавчої влади. На виплати безробіття в умовах війни можуть розраховувати також українці, які формально не розірвали трудові договори з роботодавцями, але втратили роботу. Безробітні українці, які перебувають на тимчасово окупованих територіях чи регіонах активних бойових дій, не позбавляються статусу безробітного. Крім цього, передбачено розширення можливостей програми надання центрами зайнятості застрахованим особам допомоги, якщо вони втратили частину заробітної плати чи доходу. На такий вид допомоги можуть розраховувати як наймані працівники, а й ФОП. Українці, які оформили статус безробітного та виїхали за кордон, упускають можливість отримання допомоги по безробіттю після перебування за кордоном понад 30 календарних днів. Нововведення діятимуть під час воєнного стану та ще 180 днів після його скасування чи припинення. [6].

Аналіз викладених положень дає змогу дійти до висновку, що створений механізм обчислення та нарахування виплати допомоги з безробіття став більш ефективним, тому що:

по-перше зважено регулює питання пов'язані, з більш справедливим розподілом внесків у відповідні державні фонди;

по-друге дає можливість працівникові реально розраховувати на підтримку держави у випадку тимчасового безробіття;

по-третє стимулює пошук нової роботи, оскільки не дає постійно знаходитись у зоні комфорту.

При цьому, законодавець враховує підтверджений трудовий стаж працівника, тим самим визнаючи його важливість для суспільства.

Але це не знімає відповідальності з вказаних державних органів, за постійне проведення відповідної інформаційної та роз'яснювальної компанії, яка повинна вестись серед усіх вест населення, щодо усвідомлення положень діючого законодавства. Оскільки проведення вказаних

заходів, дає змогу впливати на зайнятість населення, а також відчувати підтримку в такі складні часи.

Держава постійно вдосконалює існуючий механізм соціального захисту населення, що повинен забезпечувати конституційні права і свободи громадянина України, навіть у період військового стану. Але законодавство України передбачає не тільки права, воно також генерує певні обов'язки. Тому у наш час, правосвідомість та відповідальність повинна буди не тільки у держави але і у громадян нашої країни.

Питання соціального захисту населення безпосередньо пов'язане з легалізацією працевлаштування в нашої країні. За останні часи держава у особі її органів на всіх рівнях постійно приділяло увагу зазначені проблеми. Основою розвитку будь-якої цивілізованої країни, яка має намір вступити до європейської спільноти, є легалізація отриманих доходів та відповідний рівень соціального захисту її громадян. Одним із вагомих аспектів, які можуть свідомо переконати працівника у виборі легального працевлаштування, це соціальний захист на час втрати роботи.

Вказані зміни мають суттєво вплинути на ринок праці в Україні, тому що відсоток працівників, які отримували так звану «зарплату у конвертах» та отримували мінімальну заробітну платню буде зменшуватись, оскільки легальне працевлаштування та відповідне оформлення винагороди за працю буде напряму гарантувати справедливий обсяг підтримки з боку держави у разі втрати роботи.

Література

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» 12 .05.2015 р № 389-VIII URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 15.05.2022).

2. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» 15.03.2022р №2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення 15.05.2022).

АНОТАЦІЯ

Метою дослідження є визначення стану нормативно-правової бази України у галузі права на соціальне забезпечення осіб, які втратили роботу в умовах воєнного часу. А також аналізу змін, які були внесені після введення воєнного стану.

Результатом дослідження є оцінка ефективності національного законодавства у галузі права соціального захисту працівника в період тимчасового безробіття, а також огляд нової системи обчислення соціальних виплат у разі втрати роботи у період воєнного часу.

Ключові слова: воєнний стан, соціальне забезпечення, весті, трудовий стаж, страховий стаж, працівник, роботодавець.

SUMMARY

The purpose of the study is to determine the state of the regulatory and legal framework of Ukraine in the field of the right to social security for persons who lost their jobs in wartime conditions. As well as an analysis of the changes that were made after the introduction of martial law.

The result of the study is an assessment of the effectiveness of national legislation in the field of the right to social protection of the employee during the period of temporary unemployment, as well as a review of the new system for calculating social benefits in case of job loss during wartime.

Key words: martial law, social security, news, work experience, insurance experience, employee, employer.

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування сфер зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану» 21.04.2022р № 2220-IX. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2220-20#Text> (дата звернення 15.05.2022).

4. Трудові відносини в умовах воєнного стану. URL: <http://eo.gov.ua/trudovi-vidnosyny-v-umovakh-voiennoho-stanu/2022/03/25/>.

5. Конституція України 28.06.1996р URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80#Text> (дата звернення 15.09.2022).

6. Виплати допомоги по безробіттю в умовах війни. Що нового? URL: <https://provse.te.ua/2022/04/vyplaty-dopomohy-po-bezrobittiu-v-umovakh-viyny-shcho-novoho/> (дата звернення 15.05.2022).